

הישיבה השמונים וחמש

ביום ו' בניסן תשכ"ח בשעות 1.30-4.00 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

- הנוכחים: החברים, האדונים אברמסון, בן-חיים, בן-גון, בנעט, ברנגרין, מלמד, מירסקי, סדן, רבין, ריבלין, שירמן, שלי.
- החברים היועצים, האדונים אירמאי, מורג, מיקם, בן-שמאי, קרוא, קדרי, רצהבי, שבטיאל.
- המנהל האמרכלי הא' בן-מנחם.
- חברי המזכירות, הגברות בהט, קלאר ורייך והאדונים איתן, בגודר, מדן, מירקין, נצר, סיוון.
- הצטדקו על היעדרם האדונים בורלא, ייבין, גרינברג, מלצר.
- האדונים בלאו, פולוצקי, קוטשר, דותן ורוונטל בחו"ל.
- סדר היום: סיום הדין בהצעות הכתיב.

הא' בן-חיים: בפרשת תיקון הכתיב, העומדת היום לדין, הגיעה האקדמיה לפחות לפי שעה, לסוף דרכה. בישיבת המליאה פ"א, ביום י"א בתמוז תשכ"ז, הוחלט להעמיד את ההצעות שהועמדו להכרעה. הרשוני אפוא רבותי, שאסקור בקצרה את השתלשלות העניינים במחיצתה של האקדמיה, קודם שניגש לעצם ההצבעה. אין כוונתי כל עיקר להרצות על שאלת הכתיב העברי, שלאחר כל מה שנאמר בה אין עוד מה לחדש בה.

שלשום, בארבעה בניסן, מלאו שש שנים מיום שהניחה ועדת הכתיב הראשונה של האקדמיה את הצעתה לתיקון הכתיב על שולחן המליאה. בדברי ההסבר שנתלוותה אותה ההצעה צוינו שלושת הכיוונים העיקריים, שנתבלטו בכל דיוני הכתיב ובכל הפתרונות המוצעים, והם:

(א) תסמוך האקדמיה את ידה על הסדרו של ועד הלשון לכתוב שאינו מנוקד, לאחר שייעשו בו כמה תיקונים;

(ב) תקבע האקדמיה כתיב, שיש בו הבעת התנועות הנהוגות במבטאנו היום, כלומר התנועות לפי המבטא הספרדי, שלא תהא צורת המלה העברית הכתובה יוצאת לכמה וכמה קריאות;

(ג) תקבע האקדמיה כתיב, השומר שמירה קפדנית של שלד קבועה של האותיות במלה ומלווה בניקוד חלקי, לאחר שייעשו בו בניקוד כמה תיקונים.

אותה הוועדה סיגלה לעצמה את הרעיון, כי אמנם דין הוא שיהא הכתיב שתקבע האקדמיה אחד ויחיד בשימוש הלשון בימינו, כלומר שתהא כל מלה קבועה במניין אותיותיה ובסימניה. היא הניחה ביסוד הצעתה את כללי ועד הלשון לכתוב חסר הניקוד, כללים המחייבים אמות הקריאה ו"ו ו"ד גם במקום שאינן נהוגות בכתיב המנוקד, וקבעה שישה כללים: שלושה מהם (הטלת דגש קל באותיות בכ"פ; כל o מובעת ע"י חולם מלא, כל u ע"י שורק) הוצעו על דעת כל הוועדה; אחד (כל i ע"י ו"ד וחירק מעליה) הוצע על דעת רוב הוועדה, ושניים (סימון a ו e ע"י טעם הסגולתא מטעמי המקרא וע"י הקמץ הבבלי) לא זכו אלא לתמיכת חלק מן הוועדה.

הכול יודעים, מה עלה בגורלה של אותה ההצעה. בוויכוחים הממושכים והנוקבים עד שורשי הלשון, שהיו במליאת האקדמיה במשך שנה ומחצה, הושמעו דעות שונות ומשונות זו מזו

בעניין מה צריכה להיות דרכה של האקדמיה בפתרון שאלה סבוכה זו, ששמה הכתיב העברי. לבסוף, ב"ב בטבת תשכ"ג, הועמדו להצבעה שתי הצעות קיצוניות:

- (א) האחת: עדיין לא הגיעה השעה, לא איכשר דרא, לתיקון הכתיב, וטוב תעשה האקדמיה, אם לא תדחק את הקץ, ואם לא תדון בדבר למעשה, אלא להלכה בלבד;
- (ב) והאחרת: האקדמיה סבורה, שעניין הכתיב הוא מן השאלות החשובות, שפתרון כורה השעה, ועליה מוטלת חובה לפתרה.

נתקבלה ההצעה השנייה ללא כל התנגדות, ועמה הועמדה ועדה חדשה, שכמעט כל חבריה חדשים, לבחינת כל ההצעות, ובכללן גם זו של הוועדה הראשונה, שלא הגיעה לכלל דיון בפרטיה, וכל שכן לכלל הצבעה עליה.

- בכ"ט שבט תשכ"ד הובאו לפני המליאה תוצאות דיוניה של אותה הוועדה, השנייה בסדר, והן כללו חמש הצעות לבררה ולהכרעה, שכולן נומקו נמקו היטב במליאה, ואלה הן:
- (א) האקדמיה מחליטה על עקרון הניקוד כעל שיטת הכתיב הרשמי;
- (ב) שני כתיבים ישמשו: כתיב בניקוד וכתיב בלתי מנוקד. כל אחד במקומו;
- (ג) כתיב אחד בשתי מהדורות, זאת אומרת מהדורת הניקוד השלם במקום שזה אפשרי, ומהדורת ניקוד עממי במקום שאין השלם אפשרי;
- (ד) האקדמיה מחליטה על הניקוד כעל שיטת הכתיב הרשמי בהקלות טכניות מסוימות, שאינן פוגעות ביסודי הדקדוק;
- (ה) פישוט תהליכי הכתיב חסר הניקוד כפי שנוסחו בכללי ועד הלשון. את הכתיב המנוקד צריך להשאיר בתחומי שימוש הקיים או להרחיב את שימושו לגבי ספרי הלימוד.
- המליאה לא הכריעה לצד אחת מן ההצעות האלה והעמידה ועדה חדשה והטילה עליה להכין "הצעת הלכות לכתיב העברי, שיהיו בו שתי שיטות: המנוקד והבלתי מנוקד".

בישיבת המליאה ע"ח, ביום כ"ו באדר א' תשכ"ז, הביאה הוועדה השלישית את הצעתה לפני המליאה. זו הניחה ביסוד הצעתה את כללי ועד הלשון והציעה תיקונים שונים, שיש בהם, לדעתה, כדי לפשט את כללי ועד הלשון, המשופעים ביוצאים מן הכלל. עם ההצעה הזאת חזרו וניעורו הוויכוחים העקרוניים – כתיב אחד ויחיד, קירוב שתי שיטות הכתיב, שפירושו תיקונים בכתיב המנוקד, ועוד – חזרו והושמעו הצעות מפורטות, עד שראתה המליאה בישיבתה ב"א בתמוז תשכ"ז, ישיבה פ"א, להחליט, כי נתמצו כל הדעות וכל ההשקפות בשאלה, זו וכי ויכוחים נוספים אינם עתידים להעלות רעיונות חדשים ופתרונים חדשים. לפיכך תם הוויכוח בשאלה זו, והגיעה שעת ההחלטה. ניתנה שהות לחברים להציע עד למועד מסוים הצעות החלטה בכתב, והוסמך היושב ראש לזמן את כל מציעי ההצעות לביורר שמא תימצא הצעה, שתזכה לרוב בקרב מציעי ההצעות.

ביום כ"ט בתשרי תשכ"ח נתקיים הביורר, ותוצאותיו אתם רואים בגיליון ההצעות, שנשלח לחברים לקראת הדיון. כמעט כל אותן ההצעות שהועלו בכל ישיבותיה של המליאה חוזרות בגיליון הזה.

אין צריך לומר, שלא נמצאה באותה הישיבה דרך לפשר בין הרצונות והשאיפות המנוגדות זו לזו, אולם כמה מן החברים בכל זאת לא נתייאשו. הרי הוחלט – ובדין הוחלט – שחובתה של האקדמיה להשמיע את דברה בעניין שאלת לשון חריפה כל כך כשאלת הכתיב, בשעה שהיא מרחפת בחלל עולמנו, וניסיונות נעשים לפתרה.

תביעותיהם של חוגים שונים מן האקדמיה, שתודרו לפסוק את פסוקה לתיקון הכתיב אין בהן כדי לסייע, ולא כל הטורחים בפתרון שמחוץ לכותלי האקדמיה ללשון יש להם ההכנה הנחוצה וההבנה המספקת בבעיות לשון דורנו, הנתונה בין סדן מורשתנו, שאנו מבקשים לקיימה ולהמשיכה ככל שניתן לנו, ובין הפטיש החזק המאיים לפורר מורשת זו, והוא צורכי המעשה המרובים בחינוך ובהשכלת העם. צרכים אלו הם שמביאים את הנוגעים בדבר – ורבים הם הנוגעים בדבר – לבקש פתרונים ולנסות ניסיונות ולקבוע אגב כך הלכות למעשה. אי אפשר שיידום קולה של האקדמיה בעניין כה חשוב. הלא־מתייאשים הכינו הצעת החלטה שאקרא לפיכם, והיא גילוי דעתה של האקדמיה בשאלת הכתיב:

- א. דורי דורות שתי דרכי כתיבה נהוגות בלשון העברית: האחת בניקוד והאחרת שלא בניקוד. אף על פי שבכל אחת מן הדרכים אנו מוצאים בספרות גוונים שונים, הכתיב שבניקוד משמש בהוראה בבתי־הספר על פי שיטה קבועה, מדויקת ומבוררת. שיטה זו, שהסדירה ועד הלשון בשעתו, מעלותיה להוראת הלשון גלויות וברורות, ולא לחינם נחשבה לכתיב הדקדוקי. אולם לצד שיטת הכתיב המנוקד כתיבה שלא בניקוד נהגת, שלעולם לא נדחקה מפני הניקוד. אדרבה: תחום שימושה רחב מתחומי של הניקוד. ועד הלשון העברית והאקדמיה ללשון העברית עם כל טרחתם להגיע לכלל הכרעה – כתעודתם וכסמכותם – לא ראו כל אפשרות לעשות אחת משתי הדרכים לשליטה יחידה בכתיבת העברית. הניסיונות השונים, שנתנסו בתחומי ועד הלשון והאקדמיה, לא עלו יפה. גם היום אין האקדמיה רואה תנאים כשרים לביטול אחת משתי הדרכים מפני חברתה.
- ב. הכתיב שבניקוד הכרח גם היום, כגון בהוראה ובחינוך, בספרי התפילה ובשירה, וכן בפרסומים עממיים למיניהם. אף דין הוא שיורחבו תחומי שימוש בכל דבר המופנה לציבור, שעל ידיו קריאת מלה עברית ברורה לגמרי, והלשון נשמרת מהשתבשות שהכתיבה גורמתה. כל מקום שכתוב זה משמש, החובה לכתוב בו לפי הכללים הקבועים זה דורות, וכל סטייה ממנו תיחשב שיבוש.
- ג. הכתיב שאינו מנוקד משמש זה דורות בגוונים שונים, וכולם מבקשים למלא את חסרון התנועות באמות הקריאה, אחד מרבה ואחד ממעוט. לאחר דיונים וניסיונות מרובים במשך שנים קבע ועד הלשון שיטה בעניין הכתיב חסר הניקוד, שכל עיקרה מתן צורה אחידה לכתיב זה. האקדמיה רואה לסמוך את ידה ולהמליץ על מעשה ועד הלשון במהדורות האחרונה, באשר הוא מקל את קריאת המלה העברית, מצמצם אפשרויות של טעות בהבנה ומכניס סדר בנהגים השונים, המבקשים להקל את קריאת המלה העברית.
- ד. הסדרו של ועד הלשון, שרישומו כבר ניכר בציבור יפה (בכתיב־העת ובעיתונות היומית), מן הדין הוא שידריך גם את המורים בבתי הספר, והניסיון בשימושם יורנו במשך זמן מתקבל על הדעת, אם כללים אלה טעונים תיקונים והיכן, ויהא תפקידה של ועדה מיוחדת לטפל בהם.

ברור לכל מי שיעיין בהצעת ההחלטה, שאין היא מתימרת לפתור שאלת הכתיב פתרון גמור. הלא כל הדיונים באקדמיה הראו, כי אין חברי האקדמיה מוכנים לפתור את שאלת הכתיב פתרון גמור, שכן פתרון אפילו לא יהא פתרון חדש לגמרי, כמו הטלת חובת הניקוד, תהא עמו שבירת כלים. אבל הצעת ההחלטה – אם תקבל – פירושה כי האקדמיה מכריזה, שאין מקום לשינוי קיצוני בעניין הכתיב, כדעת יש חושבים בציבור, וכי הכרח הוא להשלים עם

קיום שתי דרכי כתיבה, ולכל אחת מן הדרכים בכלליה תוקף משלה. אשר למורים – נאמר להם בהצעה זו, כי אין האקדמיה מסכימה להנהיג ניקוד אמות הקריאה שלא לפי כללי הניקוד הנהוגים עתה; לא "חוקים", אלא "חקים", לא "דיבר" אלא "דבר" וכיו"ב. כל הסוטה מכללי הניקוד כפי שהם גלמדים היום, משתבש. כנגד זה מקילה האקדמיה בעניין הכתיב הלא-מנוקד. כל עצם מילוי ויון ויו"דין בא להקל את הקריאה, את זיהוי המלה, ועל כן ממליצה האקדמיה על הכללים שניסח ועד הלשון ומחייבת הוראתם בבית-הספר, כדי שיווצר מנהג אחד ככל האפשר בכתיב שלא בניקוד. ובעניין זה הדרך עדיין פתוחה לשכלולים ולהקלות כפי שיוורנו הניסיון.

איני בא לשבח את המיקח, אין זה פתרון גמור לשאלת הכתיב, כפי שכמה מן החברים היו רוצים בו. אין זו אלא הסמכת הנוהג, ובעיקר: זהו המקסימום האפשרי, שיקלו להסכים זה עם זה כ-10 חברים באקדמיה, אנו מציעים למליאה, שתקבל את ההצעה הזו כמות שהיא ללא שום שינוי, ותסיים בכך את פרשת הכתיב לתקופת זמן. מן הסתם כעבור שנים שוב תיעור השאלה ותידון לפי תנאי אותה השעה.

הא' בן-גון: אמרת "אנו מציעים". בשם מי באה ההצעה?

הא' בן-חיים: הצעה זו מובאת בשם כעשרה חברים, ואני יכול לציין את שמותיהם. אין כאן חתימות, כי לא רצינו להפוך התחברותנו בשאלה זו לעניין של סיעות.

הא' בן-גון: אתם מציעים, שנקבל את ההכרזה?

הא' בן-חיים: החברים הם: האדוני אברמסון, איתן, בן-חיים, ברגרין, מדין, סדן, רבין. דיברתי גם עם הא' מורג, וכן דיברתי עם הא' מירסקי. אלה הם החברים שראו את ההצעה. הדברים האלה צמחו מגרעינים שונים של הצעות החברים. אנו צריכים להגיע עתה לצד המעשי. נראה לי, שאפשר לפתוח ויכוח מצומצם רק להנמקת ההצעות.

הא' בנדוויד: אני מבקש הבהרת-יתר למשפטים האחרונים של סעיף ב'. האם ממליצים, שהכתיב החסר מחייב לכל פרטיו?

הא' בן-חיים: אם מנקדים – צריך לנקד לפי הכללים המקובלים, ואין האקדמיה מסכימה לשנות מהם. לא נאמר, אם מוכרחים לנקד ספר תפילה או ספר שירים. אם אין מנקדים, ממליצים על הוספת הויו והיו"ד לפי הכללים, שאפשר פה ושם לשקול אותם.

הא' בנדוויד: ולסעיף ג, אם כותבים את השם "קצובה" allowance בלי ניקוד, האם מותר לשים דגש ב"למד לשונך" גיליון י נכתבה המלה בשתי צורות לבררה: או קָצְבָה, או קצובה – בלי נקודה בויו ובב"ת.

הא' בן-חיים: כל זה היה לפני "מתן תורה". עדיין לא החלטנו. זו המלצה של אנשים פרטיים. לפי המלצה זו, אם תתקבל, צריך לכתוב ב דגושה.

הא' רבין: איני רואה את הכתיב של ועד הלשון משנת תשי"ח ככתיב אידיאלי, אבל אני רואה גם את חברי האקדמיה, שעדיין אינם יכולים להגיע לידי הסכמה. איני צריך להוכיח זאת, הדבר מוכח בכל פעם שעניין הכתיב נדון, כשהחורים על ההצעות הבסיסיות. כבר אחת עשרה שנה אני חבר באקדמיה, ונוכחתי לדעת, שחברי האקדמיה לא התקרבו זה לזה בשאלתנו, וכל הבעיה עומדת במקום שעמדה. מזה אפשר להסיק, שעדיין לא הגיעה השעה לשינוי. אך מה שבאמת מדאיג אותי, שבמצב זה יכול לבוא גם פתרון חפז ובלתי רצוי, למשל אם יקרה באחת

הישיבות, שאחדים מחברי האקדמיה חולים, ואנו עלולים להגיע בהצבעה דווקא לאחת ההצעות לשינוי, המיוצגות על ידי מיעוט מבין חברי האקדמיה. לא הגיע הוויכוח לכך, שתהיה בעין הצעה של ממש, שיש לה סיכויים להתקבל על דעת כל חברי האקדמיה. זהו צד אחד של הבעיה.

מצד שני יש, לפי דעתי, סכנה גדולה, אם לא תבוא האקדמיה באיזו החלטה לכתיב מחייב, ויהא זה אפילו כתיב ארעי.

כרגע יש רק כתיב אחד שיש לו סמכות – מלבד הכתיב המנוקד – והוא הכתיב של ועד הלשון דאז. עם כל מגרעותיו הוא ידוע, ובני אדם מזהים אותו עם כתיבה של האקדמיה, אף על פי שמעולם לא אישרה אותו האקדמיה. זו הייתה הצעה של גוף-האם – ועד הלשון – שקיבלנו אותה בירושה. כל העם תולה בנו את הדבר. על כן נראה לי, שאנו צריכים להסיק את המסקנות ולהוציא את הרוח ממפרישהם של החושבים, שהאקדמיה היא גוף, שאיננו יכול להגיע לידי מסקנות. אחרת יש חשש, שמישהו אחר ייטול את התפקיד הזה לידינו, ויונהג כתיב, שלא אנו סמכנו את ידינו עליו.

יש לפנינו דרך אחת, שאני רואה אותה נכונה כדי להבטיח את סמכותה של האקדמיה, והיא – לאשר את החלטתנו מאז. לאשר – היינו לקבל חתימתו של שר החינוך על החלטה זו, מאחר שהיא קיימת. אני חושב שנקבל את החתימה, וכך יהיה חיוב על בתי-הספר ללמד את הכללים של ועד הלשון משנת תש"ח. זהו רק צד אחד של ההחלטה.

אני מבקש לעיין בסעיף האחרון שהוא מנוסח במתינות יותר גדולה משהייתי אני מנסח אותו. אני רוצה להציע נוסח מרחיק לכת קצת יותר: שהאקדמיה – אשר החליטה לאשר זמנית, עד להוראה חדשה, את הכתיב של ועד הלשון – החליטה גם כן להוסיף על ועדיה העיקריים ועד קבוע לכתיב, כמו שיש ועד קבוע לדקדוק. ועד זה ימשיך לטפל באופן קבוע ובישיבות קבועות בשאלת הכתיב, יבחון את הדברים, יזמין אנשים, יקיים התייעצויות ויעשה את הפעולות הדרושות. והיה אם תהינה לו הצעות לתיקונים בדברים קלים או אף לתיקון כללי – יביא את הצעותיו לפני מליאת האקדמיה.

כל ועדות "אד"הוק" עבדו תמיד תחת לחץ כפול: האחד – הלחץ לסיים את המלאכה, ולסיימה תוך זמן סביר. שנתיים – זה פרק זמן קצר מדיי בשביל ועדה שצריכה למסור דברים להכרעה. אני חושב, שדווקא ועדה, העובדת בלי לחץ של זמן, יכולה להגיע למסקנות יותר ברורות ומבוססות. הלחץ השני – שכל הוועדות עד עכשיו תמיד היו ידיהן כבולות בהחלטות, באיזה כיוון עליהן לעבוד. הוועד שאני מציע אותו, יוכל לבוא בכל החלטה שהיא, ואיננו חייב להביא לידי תיקון כללי. הוא ראוי להחליט מחר על שינוי כתיבן של עשר מלים ולהביא הצעה כזו לפני המליאה. המליאה תקבל את ההצעה, או שלא תקבל אותה; אם היא לא תקבל הצעה מסוימת, הרי ימשיך להתקיים הכתיב כמקודם, כלומר, אי-קבלת הצעות לא יהא פירושה, כמו עתה, המשך של הפקרות, אלא המשך של הסדר. שוב לא נעמוד בלחץ של צורך בהכרעה. ומי יודע, אם לא נמצא דרך להדפסת ניקוד זול ויעיל. הטכניקה מתפתחת, ויכול להיות, שתהיינה התפתחויות שישנו את התמונה. אך בינתיים יהיה כתיב קבוע במדינה.

אני יודע, שיש מספר חברים, הרואים את הצד הפדגוגי. אני חושב, שהאקדמיה צריכה לעסוק בשאלה, איך מלמדים בכיתה א'. יש רבים מחברי האקדמיה, שהדבר קרוב ללבם, ואני אומר באופן אישי, שהדבר קרוב ללבי, אבל איני חושב, שהחלטה ברוח הדברים האלה מונעת את האפשרות להנהיג בשביל כיתות א-ב כתיב מעורב, כתיב פונטי, שיהיה מבוסס על הכתיב של ועד הלשון בתוספת ניקוד חלקי. יבהירו לילדים, שזה הכתיב בשביל ילדי כיתות א-ב. כשם שהילד מתחיל לכתוב באותיות דפוס ועובר לאותיות של כתב-יד, כן הוא יכול גם

לעבור מכתוב המתחילים לשיטה של המבוגרים, והמעבר יהיה קל. איני חושב, שצריך לאסור על שיטות פדגוגיות. יש ארצות רבות, כגון באמריקה או באנגליה, שבהן מלמדים את הכתיבה בשיטה פונטית. אל ניגרר לוויכוח על מה שמלמדים בכיתות א-ב; נחליט על מה שיכתבו וידפיסו בשביל המבוגרים.

הא' סדן: אודה, שהצטרפתי להצעה לחזור להחלטה מלפני כשני דור מתוך הלך רוח מלנכולי בשל המרחק הגדול שבין הצורך לבין היכולת. מה שצריך – אנו יודעים: צריך כתיב אחד ללשון אחת, כמו כל לשון חיה ומתוקנת. אילו נשאלתי לטיבו של הכתיב הנצרך, הייתי חוזר על מה שהצעתי משכבר, וודאי גם חברים אחרים היו חוזרים על מה שהציעו משכבר, ואין להניח שלא היינו מגיעים גם עתה לאותו תיקון, שהגענו אליו קודם, ולא היינו רואים טעם להמשך. מה אפוא לעשות, לא מבחינה אובייקטיבית, אלא מבחינת כושרה או אפשרותה או יכולתה של האקדמיה להגיע לכלל הכרעה?

תעודתנו היא לרון ולהתווכח; סמכותנו היא להכריע. את תעודתנו קיימנו – הקדשנו לדין ימים ושעות, אבל לא הגענו לכלל הסכמה, וממילא את סמכותנו להכרעה לא קיימנו. מה שהחלטנו עתה הריהי חזרה על ההצעה – שהייתה קצרה יותר ופיוטית יותר – של הזו. אמרתי, שחמתתי על כך מתוך מלנכוליה, שהרי פירושה של החתימה, שאנו מקיימים על כורחנו סטאטוס קוו, רק כדי למנוע אנארכיה. מן הדין, שהאקדמיה תאמר, כי הגענו למה שהגיע ועד הלשון. כאילו בעניין זה לא התקיימה האקדמיה למעשה, אלא רק להלכה. אלא שהדבר הוא פליאטיב ומחייב המשך דיונים, ומוטב שיהיו בכתב.

הא' בן-חיים: כדי להפיג כל חשש ולהוציא כל טעות מלב החברים, רצוני לומר, שהיו אנשים מחוץ לאקדמיה, שידעו על ישיבת המליאה – והדבר גם פורסם בעיתונות – והם ביקשו לבוא. סירבנו ולא נתנו להם רשות לבוא. גם עכשיו בא עיתונאי וביקש להאזין לוויכוח, ולא הרשינו לו להיכנס. אנו רוצים, שהחברים ידונו בישיבה סגורה בשאלה לגופה, לא בלחץ ולא בהתערבות של איזה גוף מן החוץ.

הא' בן-שמאי: אנו עוסקים בעניין, ומהו הדוחק להצהיר הצהרות כאלה?

הא' בן-חיים: הייתה ישיבת המליאה, והוחלט בה לסיים את העניין ולהביאו להצבעה. אנו עוסקים בכך במליאה זמן רב, והגענו לצורך בהכרעה. כיוון שחבר אחד מן הפעילים בעניין היה בחו"ל וביקש דחייה, דחינו זאת, בהסכמת המנהלה, לישיבה אחרת. זה היה צריך להיות בחודש ינואר. זהו הדוחק.

הא' שלי: הא' בן-שמאי שאל, מדוע צריך לרון בהכרזה, ולא בהצעות.

הא' בן-חיים: זוהי ההחלטה.

הא' שלי: אי אפשר לחייב את המליאה שתחליט היום.

הא' שירמן: אין להוסיף הרבה על דברי הא' סדן. ייתכן שאצטרף להצעה זו, שיש בה הודאה בכישלוננו עד עתה. ייתכן, שלא אנו אשמים בכך, אלא המסורת שלנו, ושאלנו כבולים בה, אבל אין ספק, שזה כישלון.

הצרה העיקרית איננה נעוצה בקשיים של הכתיב. יש לשונות, שיש להן כתיב יותר קשה. אבל שני כתיבים אין אצל שום אומה ולשון. אם אנו קובעים זאת, אפילו כדבר זמני, ברור, שאנו קובעים לעולם, שרק חוג מצומצם בעם ידע איך לכתוב עברית. האיש הבינוני תמיד יתבלבל, ולא ידע איך לכתוב. אנו צריכים להכיר בכך. אם אין מוצא אחר, יכול להיות שזוהי הדרך. אנו קובעים, שהכתיב העברי יהיה נחלת חוג מצומצם של משכילים.

הא' רבין: העם היפאני יש לו שני כתיבים, וזאת מלבד הכתיב הלאטיני, שבו משתמשים גם כן. יש עוד הרבה עמים, ובניהם עמי תרבות, שיש להם יותר מכתוב אחד.

הא' שירמן: שני כתיבים אלטרנאטיביים – זה לא אותו דבר. המשל אינו דומה לנמשל.

הא' מורג: איני רואה טעם להעדיף את הצעת כללי הכתיב של ועד הלשון משנת תש"ח על ההצעה של ועדת האקדמיה משנת תשכ"ז. ועדת האקדמיה ביקשה לעשות את כללי ועד הלשון פשוטים יותר, שכן כללי ועד הלשון הם מסורבלים ומסובכים, ויש בהם הרבה יוצאים מן הכלל. למעשה, אם אנו מציגים לפני הציבור את הצעת הוועדה משנת תשכ"ז, הרי אנו מציגים לפניו את הצעת ועד הלשון בצורה שיש בה פשוט רב. מה טעם לא נסמך אפוא ידינו על הצעת ועד הלשון במהדורה יותר קלה ופשוטה?

הא' בן-חיים: החומר שבלוח המשווה צריך לשקף זאת. רצינו להימנע מדיון בפרטים. אם נתחיל לדון בפרטים, כל אחד יראה את הפשוט במקום אחר. יש שנשמטו בלוח פרטים או נימוקים, ולכן נראית לך הצעת תשכ"ז פשוטה יותר. אך כשתשווה את ההצעות השונות יפה יפה, עשויה דעתך להשתנות.

הא' שבטיאל: תבוא ברכה על חברי הוועדה, שבאו לכלל דעה, שיש להנהיג שתי שיטות כתיב בלבד; כתיב חסר מנוקד וכתיב מלא שאינו מנוקד. יצאנו אפוא מחשש של הנהגת ארבע שיטות כתיב.

מדברי הפרופ' בן-חיים אני למד, שאת הכתיב המלא יש להנהיג בביה"ס היסודי לצדו של הכתיב החסר. מציב אני שוב לקבוע תחומים נפרדים לשתי השיטות הללו. בביה"ס היסודי (ולבי אומר לי גם בביה"ס העל-יסודי) יש להנהיג את הכתיב החסר המנוקד בלבד, שהרי מלמדים אנו את התלמידים את כללי-הניקוד, המושתתים על הכתיב המקראי, שרובו ככולו הוא חסר. ומוטב, שתלמיד ביה"ס יהא למוד בכל שנות שבתו בביה"ס לראות תיבה כתובה, כשהיא מנוקדת ע"פ דקדוק, כדי שידע גם בעתיד לדייק בקריאת תיבה כהלכתה, גם כשאינה מנוקדת, בין בכתיב חסר ובין בכתיב מלא. ואם נבוא להנהיג את הכתיב המלא, שאינו לפי כללי הניקוד, לצדו של הכתיב החסר, נמצאנו נוטעים ועוקרים כאחת. אנב, בתל-אביב נערך סימפוזיון של מורים בהשתתפותו של ד"ר סיון, שבו עסקו בשאלת הכתיב בביה"ס היסודי, והדעת הייתה נוטה שם להנהיג שיטת הכתיב החסר בכל ספרי הלימוד של ביה"ס היסודי, לרבות ספרים שאינם עוסקים בלשון דווקא. תחום שני הוא בספרות, בעיתונות וכדומה. בתחומים אלה יש להנהיג את הכתיב המלא שאינו מנוקד, "כי שם ביתו".

הובאו ראיות מלשונות אחרות, והרי הכתיב שלהן הוא מתחילת ברייתה של הלשון, הכתיב המלא שבידנו הוא רפורמה, ולא בא כתיב זה אלא לתקנתם של שאינם בקיאים. אף על פי שבמקרא עצמו יש כתיב מלא פה ושם, אפשר, מטעם זה.

הא' בנדויד: בהקדמה לכללי הכתיב חסר הניקוד של ועד הלשון נאמר, שהוחלט להמליץ על ניקוד פ כ פ בתוך הכתיב המלא. יש על כך המלצה מפורשת בע' 12. גם מתוך דבריו של הא' בן-חיים משמע, שההמלצה היא לנקד. אבל מתברר, כי האקדמיה אינה מנקדת. האם אין סתירה בין הדברים? מה היחס להמלצה זו? האקדמיה מביאה בקביעות מלה כמו "שיבוץ" (למד לשונך, גיליון כג) בלי כל ניקוד; וכן "שובר, הופל, רובם" (בכללי הכתיב ע' 14, 2) – מוציאים את הדגש, וזה סותר את ההמלצות.

הא' בן-חיים: ההצעה אומרת, שיש לשים דגש.

הא' בנדויד : האקדמיה נוהגת שלא לנקדו.

הא' שלי : משכתי את ידי מהצעת ההחלטה המוסכמת בין קבוצת חברים, ואף שהייתי מראשוני יומיה של ההסכמה, ביקשתי בסופו על דבר שלא לצרפני להצעה. גם אני חושב, שהצהרה כללית ומעורפלת זו, המוגשת להצבעה בשעה האחרונה של ישיבה מייגעת, מעידה, אולי לא על כישלון, אבל ודאי על חולשה גדולה שירדה עלינו. אחרי שנים של ויכוחים מסתפקים במשפט קצר המחזירנו לכללי ועד הלשון בהבטחה לתקנם, אם יהיה צורך בדבר. זה ייראה מוזר בעיני רבים. שום תשובה לא תוכל ליישב את הדברים. לא הייתה כל סיבה להיחפו בהצבעה על נוסחה לא ברורה. לא הצטרכנו להאצה מבחוץ. זה ימים רבים יודעים אנו, שעלינו להכריע בהקדם. יכולתי לצטט מפרוטוקולים קודמים דברי חברים שטענו: היעדר הכרעה של האקדמיה נוקו מרובה. ואף על פי כן היה צריך להקדים עוד ניסיון אחד של הידברות לשם מסקנות ברורות יותר.

אני שותף לתיאור המציאות. את המציאות אי אפשר להכחיש. יש שתי דרכי כתיב, ועל כך אין חולק. אין צריך לומר, שאני שותף בלב ונפש למה שנאמר בזכותו של הכתיב הדקדוקי המנוקד ועל מקומו בהוראה ובכל דבר המופנה לציבור ועל החובה להרחיב את תחומיו. טענתי לזה כל הימים. על יסוד זה תבעו רבים בתוכנו, שכדי להגיע לקריאה ברורה של מלה עברית, עלינו בראשונה להרחיק מן הילד הרך בכל כיתות בית-הספר היסודי כל צורה של מלה עברית אחרת זולת זו שאנו רואים אותה כיסוד-המלה המנוקדת. מכאן מתבקשות כמה מסקנות למעשה. כנגדנו היו שטענו: זה לא עניינה של האקדמיה, זה עניינו של בית-הספר, של המורים. מעולם לא ביררנו שאלה זו. האומנם אין לאקדמיה דעה בעניין זה? האומנם אסור לה להמליץ, מה ייעשה בבית-הספר? אם אנו אומרים, שכתוב זה הוא היסוד ללימוד הלשון, ורק על גביו אפשר לבנות שיטה של הקלות בכתיבה לא-מנוקדת, עלינו לשאול, מה לומד הילד בבית-הספר היסודי? שני כתיבים או כתיב אחד? לא דגנו בזה עד היום, אף שאתה אומר, שנדלו כל השאלות, ולא נפגשנו עם מורי הוראה.

אך הנה בא הסעיף המדבר בכתיב חסר הניקוד ואומר: ש"הסדרו של ועד הלשון... מן הדין הוא שידריך גם את המורים בבתי-הספר...". האין לפרש זאת פירוש הסותר את מה שאמור בסעיף הקודם? האין כאן הוראה ללמד בבית-הספר היסודי שני כתיבים שווי דרגה? גם על כך לא היה שום בירור. מתי החלטנו, שאין לנו עניין בנושא הפדגוגי, אלא אנו מתבקשים אך לומר, כיצד כותבים כתיב מלא? - בשבילי ובשביל רבים כמוני שני הדברים, עצם הכתיבים ודרכי לימודם, כרוכים ושלובים, בלי יכולת להפריד ביניהם. מכל מקום, צריך היה לקבל על כך החלטה.

אך גם על ההצעה לקבל את כללי ועד הלשון בכתיבה לא-מנוקדת נאמר, שאין זה אלא לניסיון, כתיב ארעי, שאפשר יחולו בו תיקונים, וזה יהיה תפקידה של האקדמיה. הייתכן כתיב ארעי? אין זה בגד, שאפשר להחליפו יום-יום. חילוקי הדעות בפרטי הכללים ידועים. הכול צועקים, שכללי ועד הלשון משופעים ומסובכים, ויש בהם דברים רבים מיותרים, יו"דים מיותרות ומפריעות, וי"ם מיותרות ומביכות. פרט אחד לדוגמה: יש בתיבת הסידור וי"ו שרוקה, הרי שיש לנו u. ויש בתיבה וי"ו חלומה, הרי שיש גם o. לשם מה נחוצות שתי וי"ם לסימן וי"ו העיצור? וי"ו בלי נקודה היא w. לא ביררנו זאת. ועתה כאילו החלטנו, שנחוצות דווקא שתי וי"ם. מה יראה לנו כאן הניסיון? ואם הניסיון יורה, שהוי"ם לא היו נחוצות, נשוב ונכריז שיש להשמיט אחת? האם אפשר יהיה להסדיר בכך את המורים, את התלמידים, את הוצאות הספרים? מדוע אי אפשר היה להחליט על כך בתחילה, בלי ניסיון?

יש כלל של ועד הלשון, ששתי יו"דים הן העיצור y. ואת המלה "התיישובת" יש לכתוב בשתי

יו"דים, שאין אני יודע עד היום, כיצד ינקדו אותן אלה המבקשים כתיב מלא מנוקד – היכן יעמוד שם הפתח, ואיך תהא הקריאה. והרי יש הצעה הגיונית, שיו"ד עם נקודה עליה תשמש למשהו כדרך הו"ו. למה לא לציין העיצור y, או לחירק, ולא נצטרך לשתי יו"דין? האם העניין עמד לביורור בלי ניסיון?

נאמר, שהאקדמיה הגיעה לסוף דרכה. היא לא הגיעה לסוף הדרך. היא פשוט לא המשיכה, אני מאשים בזה את עצמנו. לא עשינו דיינו. הוויכוח שהתגלגל בשתי מליאות היה על הצעות כלליות. לא הגענו מעולם לדון על פרטים, והרי לכל הצעה יש גם פרטים, ואני רואה תמיד בהצעות שונות פרטים קרובים ואפילו חופפים. יש הצעות, שבהן 70% של הפרטים היו חופפים, אבל רק משום ש-30% מהם אינם חופפים – לא ניסינו לקרב את הדעות ולצמצם את שטח הוויכוח, ולא ליצור רושם של שבעים לשון. מישהו אמר, שיש לנו 15 כתיבים. זוהי אמירה ריטורית. הבדל בדגש פלוני יוצר כתיב אחר? כל שינוי באות אחת יוצר כתיב? בנוגע לכתיב מלא לא היו המרחקים גדולים כל כך.

אני חושב, שאם אומרים "הניסיון ילמדנו", יש להסיק מזה מסקנה אחרת משהסקנו. אם מעמידים משהו לניסיון – הכלל הוא – תפסת מרובה לא תפסת. לניסיון צריך להעמיד את מיעוט הסימנים, חלק של הפרטים, כדי שיהא אפשר אחר כך להוסיף עליהם. להעמיד לניסיון את כל השיטה כולה, כדי לבוא אחר כך להוציא ממנה חלקים – זה לא מסתבר. בהצעותיה של ועדת קוטשר, למשל, יש הרבה דברים סבירים. והיה עלינו בישיבה מצומצמת שקטה, או אף במליאה, לבחון את הדברים, לברור מהם את מה שנראה כתיקון רצוי לכללי ועד הלשון ולסכם. וכן הצעות אחרות. בטוחני, שהיינו מגיעים לכללים פשוטים הרבה יותר. לא היינו עונים על כל הצרכים. כלום כללי ועד הלשון עונים על שאלת הכתיב כולה? הם משאירים 60% של התנועות בלי סימן. לעומת זאת רואה על כל צעד ושעל יו"ד מיותרת, שאיננה עוזרת ורק מסבכת, כי כללי ועד הלשון רוצים להיות שיטה – כלומר דין בבחינת "ייקוב הדין את ההר", ואפילו אם אין כל צורך מעשי בדבר. והרי זה בניגוד להצהרה, שהכתיב המלא בא אך להקל על הקריאה. שיטת הדין לא הייתה נכונה. הלוח ההשוואתי של ההצעות השונות הוגש רק עכשיו, ובמקום לדון על פיו מביאים החלטה כללית. אני מציע, שננסה לעבוד עוד מעט בדרך אחרת, אולי נגיע למשהו מוסכם, קל ומועיל יותר.

הא' בן-חיים: מר שלי היה חבר הוועדה השנייה, שהביאה חמש הצעות, היו שם 5-6 חברים. היו שני חברים – מר בן-גון ומר שלי – שטענו, שהם קרובים בדעותיהם. הוועדה ביקשה מהם, שייטנו הצעה משותפת. מה עלה בגורלה של ההצעה המשותפת? לא הגשתם אותה. לאחר כל השנים של דיונים אתה עומד על הצעתך. הוא שקרה. ראינו, שכל חבר עומד על הצעתו. לא נכון לומר, שלא ניסינו לקרב דעות והצעות. נעשו ניסיונות רבים לקרב דעות. אתה מסתמך על הצעה של תשכ"ו. איני רוצה לקפח חלילה שכר חברי הוועדה הקודמת. אבל את הגיליון המשווה את כל ההצעות שבתחום ועד הלשון והאקדמיה, הכינונו, כדי שישוקפו יפה נקודות האור והחושך שבכל אחת מן ההצעות. מעוניין אני לדעת, אם אתה בעד כתיב "היציל" (ביו"ד). או בעד כתיב "למצא" (בלי יו"ו)? לדעתי בכל אחת מן ההצעות יש הרבה קשיים. ועדת תשכ"ו מציעה לכתוב "היציל", "למצא". אין זו שיטה פשוטה ואין בכלל שיטה פשוטה. לא נכון, שלא היו ויכוחים בפרטים. הללו הושמעו בשעת הוויכוח הכולל. היו ויכוחים, ולא הגענו לדעה מוסכמת. אי אפשר לומר, שלא היה ניסיון כזה. כנראה, כל חבר חושב, שהצעתו פשוטה יותר. השאלה היא: לאיזו החלטה או מסוגלים להגיע במליאה? – לדעתי, אנו מסוגלים להחליט על העיקרון, וההצעה המובאה לפניכם היום, מציעה עיקרון של שני כתיבים. אחר כך תועמד ועדה, שתכין כמה תיקונים בפרטים.

במליאה לא נוכל לעשות תיקונים, בכל הצעה שהיא. הכול חוזרים לוועד הלשון. ולכן באה ההצעה העקרונית. ואני צריך לדבר בשם ועדות רבות.

הא' קדרי: אני מצטרף להצעה המנוסחת של החברים, אלא שאיני סבור, שצריך עכשיו להכריז הכרזות לציבור נוכח הלחץ. אין לנו צורך בהכרזות פומביות; צריך להצביע בעד החלטות.

אשר להערות של המסתייגים – נראה לי שאין סתירה בין הסעיפים. אנו רוצים, שילמדו את שתי שיטות הכתיב בבית-הספר. אין לבוא בטענה, שזה יכביד על ההוראה. אולי יכביד על המורים, אבל יש למצוא את הדרך להוראה. בשלב מסוים בחינוך צריך להקנות את הכתיב המלא, מאחר שרוב ענייני יום-יום הם בכתיב זה. נאמר כאן, שמורשתנו הספרותית כתובה בכתיב מנוקד, אין זה נכון. רוב הספרות במשך דורות נכתבה בכתיב מלא ולא-מנוקד.

הא' בן-גון: העולם ציפה להכרעתה של האקדמיה ונתייאש ממנה, כי האקדמיה לא הכריעה. מי שלבו כואב את כאב הכתיב, אינו יכול לעבור על כך בשתיקה. אני מצטער, שאנו צריכים להיחפו עכשיו ולצאת בהצעת החלטה, שהיא נראית כאילו מכוונת להיות תשובה למאשימים אותנו באדישות ובחוסר פעילות.

החלטנו באחת הישיבות של המליאה – ודומני, שאני זוכר את דברי הא' בן-חיים – שהאקדמיה יכולה להמליץ אך ורק על כתיב מנוקד כעל כתיב מחייב.

הא' בן-חיים: זה כתוב כאן בסעיף ב'.

הא' בן-גון: כאן נאמר "כל מקום שכתוב זה משמש". אם אמרנו, שהאקדמיה יכולה להכריז אך ורק על כתיב מנוקד כמחייב, הרי אין זה משתמע מסעיף ב'. סעיף ב' אומר, שבכל מקום שכתוב זה נוהג – וזה אומר, שהאקדמיה מודה שיש שני כתיבים. כאשר אמר הא' שלי, שהדברים סותרים זה את זה, צדק, משום שמכאן משתמע, כאילו האקדמיה רוצה בכתיב המנוקד, ומצד שני אינה רוצה, שזה יהיה הכתיב היחיד. זה סותר את ההחלטה, שאנו יכולים לראות ככתיב מחייב רק את הכתיב המנוקד.

הא' אירמאי: לא הייתה החלטה כזו.

הא' בן-חיים: לא רצינו להצביע על כתיב אחד.

הא' בן-גון: ציטטתי את דבריך באחת הישיבות של המליאה, שהאקדמיה יכולה להמליץ רק על הכתיב המנוקד כעל כתיב מחייב.

הא' בן-חיים: אך לא הצעתי זאת.

הא' בן-גון: ובוודאי לא הוחלט, שהאקדמיה מכירה בשתי שיטות כתיב מחייבות.

הא' בן-חיים: עדיין לא הוחלט שום דבר.

הא' בן-גון: המוסדות יפרשו זאת, שהאקדמיה מכריזה על שני כתיבים מחייבים. לא הוחלט על כך.

הא' בן-חיים: זוהי הצעה.

הא' בן-גון: אני מבין את ההבדל שבין "הצעה" לבין "הצעת החלטה". אני מצטער, שהדברים מוגשים בצורה סתמית וכללית. מוגשת לנו הצעת החלטה, בלא שנסקול את ההחלטה לאור המסקנות לפרטיה. ייתכן, שבכל זאת רבים מן החברים ייווכחו מדיון נוסף על הכתיב, שאין לנו לסמוך את ידינו על שתי שיטות כתיב, וייתכן שלא יצביעו על כך.

ואנו עשויים להחליט החלטה שתהא נמהרת ונחפזת מדיי. בזה אני מצטרף לדברי הא' שלי. איני מאשים, אבל אני טוען, שלא עשינו את כל המוטל עלינו לעשות. כל עוד לא מיצינו את כל הבעיות – ולא מיצינו את כל הבעיות – אין לבוא ולהחליט עקרונית, שאנו סומכים ידינו על שני כתיבים, על שתי שיטות של כתיב.

אני מזכיר, שכל הבעיה של הכתיב הועלתה בראשיתה ע"י הבעת הצער על שתי שיטות כתיב בבית-הספר. כך החלה הבעיה. עכשיו תאמרו: הבעיה כאילו לא הייתה, ואגב אורחא, נקבע כעובדה, בצורה של החלטה, ששתי השיטות מחייבות. אנו מתעלמים מן הבעיה העיקרית ומן הגורם העיקרי, שגרם את כל הדיון הזה על הכתיב.

כשדנה אותה ועדה שנייה שהזכרת בהצעות של כתיב מנוקד חלקי, אמת היא, שבעלי ההצעות לא הגיעו לידי הצעה משותפת. אבל איני סבור, שצריך היה להגביל את הוועדה, כפי שלא נעשה לגבי שום ועדה אחרת.

הא' בן-חיים: איזו ועדה הוגבלה?

הא' בן-נון: אותה ועדה, שהציעה חמש הצעות.

הא' בן-חיים: לא הייתה הגבלה, לא על פי התקנון, ולא אחרת.

הא' בן-נון: ...למעשה.

הא' מ'דן: הוועדה החליטה, שהיא סיימה את עבודתה.

הא' בן-נון: כאשר יש שתיים-שלוש הצעות, אפשר שהרכבה של ועדה אינו מספיק, כדי להגיע לפישוט או לתיאום או לקירוב הדעות. אבל ייתכן, שהצעות כאלה, כאשר תובאנה בפני חבורה גדולה יותר, תזכינה להבעת רעיונות נוספים, שיוליכו לפישוט המקווה.

הא' בן-חיים: הצעותיה של הוועדה נדונו במליאה.

הא' בן-נון: לא ההצעות...

הא' שלי: היה ויכוח כללי. איש לא נכנס לפרטים.

הא' בן-נון: לכן אני אומר, שהגבלתם את הוועדה. לא רציתם לדון בהצעות. ואמרתם, שאם יש חמש הצעות, אין במה לדון. אפשר לגבש מתוך כמה הצעות הצעה משותפת אחת או שתיים ולקרב את הדעות בפורום גדול יותר, גם אם לא ניתן לעשות זאת בוועדה. לא מיצינו דרך זו של קידום עבודתנו.

אחת ההצעות, של הא' שלי ושלי, הייתה להתחיל בשלבי ניסוי – לנסות הצעות מסוימות, אף בלא להחליט עליהן עדיין כמומלצות; ננסה אותן ונלמד מתוך הניסוי, מה עשוי להתקבל על דעת המורים או הציבור. הדרך של ניסוי, אילו הלכנו בה, יכולנו ללמוד ממנה ולומר, שהניסיון יורנו מה לקבל. אם לא הלכנו בדרך זו, אלא אנו חוורים להצעה המקובלת של שתי שיטות כתיב ואומרים, שהניסיון יורנו – איה ניסיון שירנו? במה נוכל להתקדם? ובאיזה כיוון נוכל להעלות רעיונות חדשים?

כאשר באתי לישיבה זו, היה בידי רק דף אחד. דף זה נראה לי מאוד. היו שם הצעות אחדות. אפשר היה לחשוב על כמה רעיונות, אפשר היה לברר ולהגיע למשהו. אבל דיון עקרוני על הצעת החלטה החדשה בלבד עשוי לסתום את הגולל על הדיון שהוא בהצעות, ושוב נתעלם מן הדיון הממצה בבעיה האמיתית.

על כן אני סבור, שאין לנו להיוקק כלל וכלל להצעה זו, ואין להצביע עליה. כלפי חוץ –

זה לא נחוץ; וכלפי פנים – אנו חדורים תודעה נכונה, שעלינו לפעול. עלינו לשבת ולדון בהצעות מעשיות דיון מעשי ולראות, מה עשוי להתגבש מתוך ההצעות השונות.

הא' בן-חיים: ראשית, כפי שאמרת יש דף, ובו ארבע הצעות שונות להצבעה. זוהי הצעה חמישית. עוד לא הייתה הצבעה אף על אחת מההצעות. אני רוצה בכל זאת לומר לחברים, שלהצעות הוועדה הוקדשה ישיבה שלמה של המליאה. המליאה הגיעה למסקנה, שאיננה מוכנה לדון בפרטים. הייתה החלטה של המליאה, שלא לדון בפרטים.

הא' מירסקי: סגן הנשיא הואיל לגלות את אהוננו בעניין הצעת ההחלטה בת ארבעה סעיפים, ומדבריו למדתי, שהעניין נחוץ, ויש בכך דחיפות. גם מדברי החברים היום התברר הלחץ שאנו נלחצים לקבל החלטה בעניין זה. אבל הצעה זו משמעה לפסוק "תיקן". הצעה זו מציעה לנהוג כפי שנהגו עד עכשיו, היינו כתיב מנוקד מצד אחד, ובצדו הכתיב של ועד הלשון מצד שני.

אנו מתבקשים לקיים את המציאות, שממנה באנו לידי ויכוח ודיון – ודגנו בכך ששנים אם נחליט, שהכול יהא נהוג כאשר היה, לא נפתור בזה כלום. רק נדחה מעלינו את הלחץ ואת הדיון לזמן מועט, אבל שוב נצטרך לבוא ולדון בזה, כי הפרצות והחסרונות של הכתיב שקבע ועד הלשון לא ייעלמו.

חסרונות הכתיב של ועד הלשון מרובים הם, וכדי שלא יהיו הדברים מופשטים, אביא דוגמה מאותו כתיב. הוא דורש להוסיף ו'ים ו'דים, כגון תיבת "מצוה" נכתבת לפי כללי ועד הלשון בשתי ו'ים. אבל מי שבא מתוך תפיסה זו של כתיב לכתוב את הריבוי "מצוות", אין שני ו'ים מספיקים לו, נדרשת לו ו'י שלישיית לתנועת החולם. כיוצא בזה בתיבת "היתה", שלפי כללי הכתיב של ועד הלשון יש לכתבה בשני ו'דים: "הייתה". אבל מי שבא על פי דרך זו לכתוב פועל זה בקל עבר נוכח "היית", אין לו די ו'דים, מתבקשת לו עוד ו'י שלישיית לסמן את הגיית החירק. הכלל: כתיב זה מעורר בעיות, והכול מודים, שלא יהיה בו משום פתרון.

אבל אני מקבל את הדברים, שיש עלינו דוחק, ואנו נדרשים להחליט בעניין זה. אני מבין, שהחברים שהציעו את הצעת ההחלטה – וכך שמעתי – אף הם לא עשו זאת מתוך שדעתם נוחה מן הכתיב של ועד הלשון, אלא מפני שאינם רואים דרך אחרת; הם רואים דרך זו כקצרה ביותר.

אם מדובר בהחלטה, שאנו צריכים להחליט, נראית לי הצעתו האחרונה של הא' שלי. הוא מציע כתיב אחד, ומעלתו שהוא אחד. זה עצמו יש בו פתרון רב, שאין לפני התלמיד שתי תמונות, שיהא צריך ללמוד כל תיבה על שתי פנים. ועוד מעלה שנייה לכתיב החסר, שתלמיד פטור ממעבר קשה. לאחר שייקבע בלבו הכתיב החסר, לא נצריך אותו לעקרו או לשים בצדו כתיב אחר. כתיב אחד, אפילו יש בו חסרונות, מעלתו שהוא אחד. אלא שהכתיב החסר אינו מספק כל צורכו, אבל יש לנו דוגמה של תיקון לכתיב הזה. קדמונינו באו אל הכתיב שלהם מתוך הכתיב החסר ותיקנו בו קצת תיקונים; כפי מה שעשו בתלמוד וברש"י. הם מילאו קצת את הכתיב החסר. גם אנו יכולים לתקן כמה דברים, ויהיה לנו כתיב, שיהא ברור יותר מן הכתיב של ועד הלשון.

איני יודע, אם יהיו החברים מוכנים להכריע על כך היום. אבל אם אנו נדרשים למהר ולהצביע, אני מציע שנצביע על ההצעה האחרונה.

הא' בן-חיים: איננו נדרשים למהר ולהצביע מתוך לחץ חיצוני. אם אנו חושבים, שאנו צריכים להצביע, יש לזכור, כי למעלה משש שנים אנו דנים בכל פעם באותם דברים. אני חוזר ומדגיש זאת.

הא' מלמד: לצערי לא הייתי בישיבה המליאה, שדנו בה על הכתיב. על כן אומר כמה מלים, שרציתי לומר באותה ישיבה.

בדיבור קיבלנו מבטא אחד, המבטא הספרדי, על כל מגרעותיו. מה עשינו? כדי להקל – אין חיות ואין כ"ף, אין אל"ף ואין ע"ן. וברדיו – אפילו ערבי איננו מבטא אותיות אלה בעברית. יש מבטא אחד. ובכתיב – אתם רוצים להנהיג שני כתיבים. דיברו על כתיב שיש במקרא. בזמן המקרא לא היו סימני ניקוד. בזמן התלמוד לא היו להם סימני ניקוד. לנו יש סימני ניקוד. אפשר לכתוב חֲדָשׁ. יש היום מכונת סידור משוכללות, וקל מאוד להכניס אותיות עם ניקוד (וי"ו עם שורק, ח"ית או אל"ף עם קמץ וכדומה). ואפשר לעשות ניקוד חלקי. כמדומני, שהא' סיון טיפל במכונת כתיבה עם ניקוד...

הא' סיון: ניקוד מלא.

הא' מלמד: גם אדם, הכותב בידו יכול להוסיף חירק או חולם. דיברו על הכתיב של ועד הלשון. דומני שהייתה בשעתה הצעתו של דוד ילין ז"ל. הוא קבע כללים, וכללים אלה טובים ונוחים לשימוש.

הא' בן-חיים: נוהגים בהם עד היום.

הא' מלמד: אין שם כתיב מלא. פרופ' סגל בסוף ימיו היה בעד כתיב חסר. אי אפשר להכניס בבית-הספר שני כתיבים, לא בבית-הספר היסודי ולא בבית-הספר העל-יסודי, וגם לא באוניברסיטה. אי אפשר לדרוש מצד אחד בחינה בדקדוק, ומצד שני – כתיב מלא.

הא' ריבלין: המאבק שלי עם הכתיב החל מיום שנולדתי. נאמר, שאין הכתיב יפה לגבי שמות פרטיים. לפני 67 שנים היה ילין מוחק את היו"ד בשם ריבלין. מכל הבחינות צריך לכתוב את השם בלי יו"ד. מצד שני טענו, שרוצים לטשטש את שם משפחתנו. זו ראשית המאבק על הכתיב המלא. מאבק זה נמשך שנים רבות.

המאבק השני היה בין ילין לאפשטיין, אם לכתוב כתיב מלא או חסר. הייתה הצעה של פרסיץ על דפוס בניקוד. עשו חשבון והתברר, שתיבת הסידור צריכה להיות גדולה עד מאוד. הא' מלמד הציע לנקד חלק האותיות. עושים כל מה שאפשר. לא צריך לפתור עתה את השאלה כולה. במרוצת השנים תיפתר השאלה על ידי ההמון. אנו נדריך אותו.

הא' אירמאי: בעל כורחי אני מייצג את "עמך", את אלה שאינם בלשנים ומומחים בלשון. יש לי רושם, שאספה נכבדה זו שקועה בענייני לשון עד כדי כך, שהיא שוכחת את המשתמשים בלשון. אני חניך הארץ, מבוגרי הרצליה שנחשב או לבית-ספר טוב, ויש לי ילדים הלומדים בבית-הספר הריאלי בחיפה, הנחשב כיום לבית-ספר טוב. אני יודע, שהרוב המכריע של התלמידים, אולי 98% מהם, אינם יודעים דקדוק וניקוד, על אף העובדה שמלמדים זאת בבתי-הספר במשך שנים ומקדישים לכך שעות רבות. הם, פשוט, אינם יודעים זאת. זהו גם המקצוע המאוס ביותר על הילדים. כאן יושבים אנשים נכבדים מומחים בלשון, הרוצים להכריע בעד השיטה הקיימת, לאחר שישים שנות שנה מצד הילדים וסלידה מלימוד המקצוע. לצערי הרב – שהרי יודעים אתם, שקשרתי את גורלי עם לשוננו – לצערי הרב סולד הציבור ומואס בניקוד ובדקדוק. את הדקדוק האנגלי הם קולטים, ויש שהם לומדים להבין את השפה העברית דרך הערבית ובאמצעות הדקדוק הערבי שמלמדים אותם. המורים המלמדים דקדוק עברי משניאים את הדקדוק העברי.

הא' בן-נון: הקושי הוא, שהדקדוק העברי אינו מתגלה בכתיב; הכתיב סותר את הדקדוק.

הא' אירמאי: אני מציין בצער את העובדה שנוכחתי באמיתותה. אני קרוב לנוער, ועומד למעלה משלושים שנה במגע עם נוער, שאינו עושה עבודות דוקטור במדע הלשון העברית. אני נפגש עם עתודת המשכילים שלנו, שאינם לומדים לשון. אלפי תלמידים עברו תחת ידי. כשאני בודק את תעודותיהם וידיעותיהם, משוחח אתם, רואה את חיבוריהם, אני נדהם לנוכח הבורות וחוסר הידיעה בעברית, שמגלים בארצנו אנשים מלומדים, התופסים בה עמדות מפתח במדע ובטכנולוגיה. רק השבוע שמעתי שרים וראשי הצבא, שהרצו את דבריהם בעברית קלוקלת. זוהי תוצאה של החינוך שלנו במשך שישים שנה. חינוך זה לא הוכיח את עצמו, ולדעתי, אחת הסיבות לכך נוצרה בכתיב החסר. הוראת הדקדוק והלשון העברית, כפי שהיא נוהגת היום, אינה משיגה את תכליתה, שהיא הנחלת הלשון.

לכן, חובה על האקדמיה להחליט בעניין זה. פעם אחת אור ועד הלשון עזו וקיבל החלטה. לאקדמיה לא היה עד כה העז הזה, כי התחמקה מהחלטה.

אמר אחד המשתתפים בדיון על העתודה האקדמאית במדינה: איני יודע, אם ידוע לכם, מי הולך למגמה הריאליסטית, מי למגמה החברתית, ומי למגמה ההומניסטית. הטובים הולכים למגמה הריאליסטית; הבינוניים הולכים למגמה הביולוגית והחברתית, וכל הנמושות והחלשים הולכים למגמה ההומניסטית; וכשתלמיד טוב הולך למגמה ההומניסטית, נחשב הדבר למשהו בלתי רגיל, ליוצא דופן. ואמר אחד, הקרוב לענייני חינוך, שהעמיד הצפוי לנו הוא – שהמהנדסים והמדענים בעתיד יהיו מבין התלמידים הטובים ביותר; הבינוניים יתנו לנו את החקלאים והכלכלנים; וכל הנמושות יתנו את המנהיגות, כי המנהיגות יוצאת מן המגמה ההומניסטית.

אינני אומר את הדברים כמהתלה, אלא בצער ובכאב.

כל אחד מן הנוכחים כאן הוא מומחה מאין כמוהו בתחום הלשון, החי את ענייני הלשון על כל פרטיה. אך כאשר אני שומע את הדיונים כאן, יש לי הרושם, שאנו עוסקים בדיונים אקדמיים-תיאורטיים שאין להם קשר לחיי העם.

אנו דנים בנושא, שהוא בנפש העם. עם זה דורש, שיהיה לו כתיב פשוט, קל ומובן. שמעתי את הוויכוח על הניקוד של המלים "קִדְשִׁים – בְּקִדְשִׁים – וְקִדְשִׁים". מתוך שניים וחצי מיליוני יהודים כמה ישתמשו במלה "וְקִדְשִׁים"? ומכל הסופרים – כמה ישתמשו במלה זו, וכמה ייוקקו לניקודה? – לשאלה זו הקדשנו שלוש שעות. וכמה אנו מקדישים לעניינים יסודיים של צורכי העם?

לא איכפת לי, איזו החלטה נקבל, ובלבד שנקבל החלטה, כי מוכרחים לקבלה. ומאחר שהניגודים הם כה חריפים, בהכרח תקבל החלטה פשרה. אני רואה את ההצעה שהוגשה לנו כהצעה לא-טובה, אבל כהצעה היחידה הניתנת להתקבל במצב הנוכחי. אני מציע לקבל אותה בתיקונו של הא' רבין – שנקים ועד, שידון בקביעות בהצעות לתיקונים ושינויים, כדי שבמרוצת הזמן יהיה אפשר להכניס תיקונים לשם פישוט הכתיב של ועד הלשון.

הא' בנעט: שמענו דברים חשובים מאוד, ורצוני להעיר אי-אלה הערות בנוגע לכתיב של ועד הלשון והאפשרות לעבור אל משהו משוכלל יותר.

ההחלטה של ועד הלשון, גם בצורה המתוקנת, יכולה להוסיף רק כמות לא רגילה של בהירות ועקיבות למה שאנו מוצאים בכתיב של המשוניות, של המדרשים ושל החלק העברי של התלמוד. הכתיב של ועד הלשון מיוסד על העקרונות של הכתיב התלמודי הזה. פרופ' אפשטיין ז"ל היה בעל השפעה גדולה בעניין זה, לכן לא עברו כללי ועד הלשון אלא במעט את הנוהל הנ"ל. מובן, שיש בכך ברכה, אבל אין זה מספיק. לפי דעתי הדרך האידיאלית היא מה שהציע לנו הא' בן-חיים לפני כמה שנים, ואשר נדחה מסיבות שאני יכול להבין אותן. אני מדבר על

הכתיב המכניס סימנים פשוטים מאוד לתנועות העיקריות, ולהן בלבד, בין האותיות. דובר על כך מחדש לפני כחצי שנה או יותר, כאשר הגיעה לידי כולנו הצעה שהיא במידה רבה מבוססת על אותו העיקרון, אלא שהסימנים לתנועות בהצעה זו מפרידים בין האותיות רק במידה מינימלית ונמשכים למעלה או למטה מהן.

השיטה הזאת עשויה להקל את החששות לא מעט, וכדאי, לדעתי, לנסותה לאחר תיקון אילו צדדים חלשים; ברם אין ספק, שגם היא תיתקל בהתנגדות חוגים רחבים.

הא' בן-חיים: הוויכוח תם. לפנינו חמש הצעות כתובות, לא הייתה הצעה חדשה.

הא' שלי: לי נראה, שאין טעם להצביע על הצעות, שמעולם לא נדונו לגופן, והמליאה רואה אותן רק עכשיו. להצעות אלה ודאי שאין כל תקווה, כיוון שלא הוסברו לפרטיהן לא בוועדה מסכמת ולא במליאה. הדבר היחיד העומד להצבעה – זוהי ההצעה הכללית, הצעת המסגרת, שהובאה בשם קבוצת חברים. אני מציע שננסה להביא לפחות לידי קירוב לבבות, לידי דעה מוסכמת, שתי הצעות בלבד, בין מחייבי הכללים של ועד הלשון כמות שהם לבין החברים שהיו בוועדת קוטשר, שחלקו על חלק מן הכללים והציעו הצעות שונות. אני חושב, שהיה זה מועיל, אילו היו נציגים של שני חוגים אלה מזדמנים ומבררים את הצד השווה שבשניהם, ומה הדברים השנויים במחלוקת. את הנקודות השנויות במחלוקת נביא לפני המליאה הבאה ונדון בהן. נניח ליתר ההצעות. אני רואה לפי הרכב המליאה, שליתר ההצעות אין שום תקווה.

קיצור זה של ההצעות, שהובא הפעם בדף שלפני המליאה, איננו ממצה את תוכן, ומעולם לא הוסברו. איך יצביעו חברים על דברים שלא שמעו? ואילו כללי ועד הלשון ידועים לכולם, וכן מסקנותיה של ועדת קוטשר, שהוגשו בצורה מפורטת יותר. נקים ועדה משותפת של נציגי שני החוגים בתוספת חברים מן המזכירות או מוועד הדקדוק, שישבו ויעיינו בדבר מיד וללא דיחוי, כדי להביא הצעה לפני המליאה הקרובה, שאפשר להקדימה לצורך זה.

הא' בן-נון: אין טעם להצביע על ההצעות, כי לא דיברנו עליהן כאן. אני הבינתי, כי במחזור הראשון של הדיון אנו מטפלים בהצעה נוספת, ובמחזור השני ידובר על הצעה משנית. למחזור השני לא הגענו. אני שומע, שהיור חושב להגיש את ההצעות להצבעה. אין טעם להגיש הצעות להצבעה, כאשר לא דנו בהן. זה גורלן של הצעות אלה, שבלא דיון בהן הובאו לכאן. גם בהצעתו של הא' שלי יש משהו, שאינו עונה על הדרישה. אם נחליט כך, משמע, שאנו מחייבים שתי שיטות כתיב. בליבון ההצעות אפשר שישכנעו אותנו, שגישה זו או גישה אחרת נכונה – אם שתי שיטות ואם שיטת כתיב אחת. להכריע מראש בעד שתי שיטות כתיב ולהסיר מסדר הדיונים כל אפשרות של כתיב אחד – אינו נכון, ואף עלול להביא אותנו לכישלון.

הא' רבין: אני מתנגד להצעות של הא' שלי. ההצעה המשותפת, שהביא הא' בן-חיים, לא באה להודיע, שהכתיב של ועד הלשון הוא היותר טוב, אלא הייתה מבוססת על ההנחה, שזו ההחלטה הריאלית ביותר שנוכל להסכים עליה. בדיון על כל החלטה אחרת, שבאה להכניס בה תיקונים, נוכחנו לדעת, שעל כל תיקון מתחיל מיד ויכוח. על כן אני חושב, שהצעת הא' שלי היא רק דרך לסלק את ההצעה.

אני רוצה להציע לסדר היום, שנצביע עכשיו רק על ההצעה שהובאה לפנינו – כי היא הצעה מרחיקת לכת – לסיים את הדיון ולהגיע לכלל אישור של ההחלטה הישנה, בלי לנעול את הדלת בפני תיקונים שיבואו בזמן מן הזמנים. אני חושב שזה לטובת כל ההצעות. הדבר יתן לנו אפשרות לעבד את ההצעות. דרושות כמה שנים כדי לעבד הצעות אחרות.

הא' שלי: בינתיים יפעלו לפי זה.

הא' רבין: הצעה זו הוצעה, כי כרגע אנו חיים בלי כתיב-חסר-הניקוד נורמטיבי. כל עיתון כותב אחרת. אני חושב, שאנו חייבים לשים קץ לזה.

הא' בן-גון: מדוע?

הא' רבין: מפני שזה רע. אם לא נוכל להגיע להחלטה המוצעת, נאלץ לפתוח את הוויכוח מחדש. אני חושב, שצריך להחליש את ההצעה על ידי שנאמר, כי ניקח הצעה אחרת, ונראה אם אפשר להגיע לכלל פשרה בין שתי ההצעות. זה שש שנים שיש הצעות כאלה, ואיננו מגיעים לשום דבר.

הא' בן-חיים: הצעתי שהבאתי לפניכם היום אינה מתאימה להשקפתי בענייני הכתיב ומה ראוי לאקדמיה לקבל. דעתי קרובה יותר לדרכו של הא' סדן, שצריך להיות כתיב אחד, אף על פי שאנו שונים בכמה דברים. אבל דעה זו לא התקבלה על דעת רוב החברים, על כן אנו מגסים למצוא דרך אחרת לסיים בה את דיוני האקדמיה בכתיב לזמן מסוים.

ההצעה היא של עשרה חברים, שחשבו כי זהו המוצא. צריך לדעת, מה יש כאן, ומה אין כאן. אם יש שני כתיבים או כתיב אחד – על כך אנו מדברים כבר שלושים שנה. הוועדה השאירה כמה פרטים הסובלים דיון נוסף, אבל בכללו של הדבר הוצעה כאן החלטה ברורה, (א) שאין מקום לכתיב אחד, אלא שני כתיבים; (ב) שאין ניקוד אלא הניקוד המקובל. החברים חשבו, שזו ההצעה היחידה שאפשר לקבל עכשיו. כאשר יתקבל העיקרון, אולי נקבל כאן וכאן תיקונים.

הא' שלי: ומה יהיה בינתיים? בינתיים זה לא יחייב?

הא' בן-חיים: האקדמיה צריכה להגיד את דברה – או שאין שום דבר מחייב, או ששני הדברים מחייבים: האחד, שאין רפורמה בניקוד; והשני, שהיא באה להתוך את השאלה, שיש שני כתיבים. ועד הלשון עבד שנים רבות; יש מסורת תלמודית, שהתחשב בה בשעה שקבע את כלליו. ויש גם מציאות. שאלתנו היא: האם נסיים את הדיון בלי לומר דבר, או שנסיימו בשני עקרונות אלה. לפנינו הצעת החלטה ברורה. אין לנו דרך אחרת, אלא להביא את ההצעות להצבעה.

הא' שלי: אני מציע: המליאה מטילה על המזכירות לזמן בהקדם ועדה משותפת של מחייבי ההסדר של ועד הלשון על כל פרטיו ושל מחייבי התיקונים שנשמעו בוועדת קוטשר בהשתתפות חברים של ועד הדקדוק, כדי לברר את נקודות המחלוקת שבין שתי ההצעות ולהביאן להכרעה במליאה.

כדי להחליט בשאלה כזו אחרי שלושים שנה – יש צורך במשאל של חברים. קבלת החלטה זו אינה קבלת הכרזה בלבד. ברגע שהאקדמיה מחליטה לפי הצעה זו, הרי שהיא מחייבת להשתמש בכללי ועד הלשון. הדבר מחייב את מוסדות הממשלה, ואולי גם את חוקי המדינה. אם רוצים לעשות מהפכה כזו – חזו מהפכה גדולה – צריך לשמוע את דעת כל החברים. אני חושב, שהדבר מחייב משאל בין החברים.

הא' רבין: אם ההצעה תתקבל פה, צריך לעשות משאל נוסף בין החברים?

הא' בן-חיים: לא התייעצתי עם המציעים. יש פה שני דברים ברורים בהצעת ההחלטה: האחד – שני כתיבים; השני – הכתיב המנוקד ללא שינוי, וכתיב מלא מיסודה של קביעת ועד הלשון.

עלינו לקבל החלטה עקרונית, אם יש שני כתיבים, או כתיב אחד. אתה מביא בחשבון שני כתיבים. הא' מלמד אומר: כתיב אחד. על כך אני מבקש להצביע.

בעד קיום שני כתיבים הצביעו -	13
נגד	5 -
נמנעים	אין -

הוחלט: שני כתיבים משמשים בעברית.

הא' בן-חיים: אני מציע להחליט, כי ביסוד הכתיב המלא תונח ההצעה של ועד הלשון במהדורתו האחרונה.

הא' רבין: אני מציע הצעה מרחיקת לכת, שהמליאה סומכת את ידה על הכתיב של ועד הלשון.

הא' בן-חיים: יש הצעה, המניחה ביסוד את הצעת ועד הלשון, וכן הצעה לזמן חברים כדי להציע תיקונים.

הא' מורג: האם לא רצוי לקבוע מראש הנחיות באשר לתיקונים, כדי שההצעה הסופית תתגבש תוך זמן סביר?

הא' איתן: בין שתי ההצעות אני רוצה לתמוך בהצעה של הא' בן-חיים, כי אני סבור, שבהצעה של ועד הלשון יש מקום לכמה תיקונים, ובין השאר - מחיקת הבררה בעניין שתי ו-יום. לכן אם אומרים, שמניחים ביסוד את הצעת ועד הלשון, אפשר להחליט בלא דחייה על כמה תיקונים, שישלקו מכשולים ותקלות.

הא' רבין: ההצעה כוללת גם הקמת ועדה. הוועדה תוכל להציע תיקונים תוך זמן קצר. הא' שלי: אתה אומר, שנקבל את ההחלטה, ואחר כך תציע הוועדה תיקונים?

הא' רבין: התוצאה של ההצעה הנגדית תהיה, שבעוד שש שנים עוד נשב ונדון בכך.

הא' בן-חיים: אני יודע, שיש תיקונים, ואני עצמי הצעתי תיקונים קיצוניים. אם נאמר, כהצעת הא' שלי, "לזמן בהקדם ועדה משותפת", פירוש הדבר - שלא לסיים את הדיון, אלא לדון על כך בלי סוף. על כן באה ההצעה, שהאקדמיה רואה לסמוך את ידה על מעשה ועד הלשון במהדורתו האחרונה.

אני מעמיד להצבעה את ההצעה בשלמותה.

בעד הצעת ההחלטה של קבוצת החברים הצביעו -	13
נגדה	5 -
נמנעים	אין -

הצעת ההחלטה בשלמותה נתקבלה.